

Planteringsmaterial för epifyta orkidéer.

Av P-A. Viebke

Orkidéer ska inte vara planterade eller planteras i vanlig blomjord. Blomjord är alltför tät och innehåller för mycket närsalter (gödning) för att passa till odling av epifyta orkidéer. Planteringsmaterialet måste vara tillräckligt luckert, poröst så att luft kan tränga in till plantans rotsystem.

Orkidéer i naturen

Försök att föreställa dig hur det kan vara på en naturlig växtplats för en epifyt orkidé. Merparten av de hybrider och naturarter som vi odlar har ett ursprung som påväxter (epifyter) på grenar högt uppe i träd nära ljuset. Här växer de tillsammans med allehanda andra växter direkt på trädets bark eller i ett tunt lager av levande mossor och/eller multnande löv.

Rötterna hos dessa orkidéer är anpassade att växa fritt exponerade till luft och till låga halter av närsalter. Plantering i en kruka med blomjord kan bara resultera i kvävda, döda rötter och i längden hela plantans undergång.

Om du nu inte ska använda blomjord, vad kan du då använda? Uppenbarligen ett material som är mycket mer luckert och som innehåller betydligt mindre mängd närsalter än blomjord. Du kan köpa färdiga planteringsmaterial eller ingredienser till dessa i orkidéfackhandeln, ibland även hos vissa handelsträdgårdar. Själv är jag inte lika övertygad om de färdiga planteringsmaterialens förträfflighet som deras tillverkare är.

Välbeprövade material

Jag har helt och hållet återgått till de välbeprövade materialen. Jag samlar och blandar dem själv. Det kan kanske du också göra. Jag vet inte om det fungerar med vilken mossa som helst, men däremot vet jag säkert att stor björnmossa och sönderbruten tallbark uppblandad med lite vitmossa blir en bra orkidékompost att plantera de flesta plantor i. Planteringsmaterial sammansatta av nedbrytbara material brukar benämnas orkidékompost.

Tallbark

Tallbark kan tas från nedfallna tallar eller från tallstubbar. Med en kraftig kniv kan du lätt bryta loss stora bitar. Nedfallna träd och stubbar kan ju vara i olika grader av nedbrytning, ju mer nedbruten desto mer djurliv i form av gråsuggor, sniglar och tusenfotingar m.m. finns i regel under barken. Ingen av dessa organismer är önskvärd i en orkidékompost, då de gärna knapar på späda rotspetsar, så du gör klokast i att undvika dem. Ett alternativ kan kanske vara att djupfrysa barkbitarna eller köra dem i mikrovågsugnen, allt i syfte att avlägsna dessa djur.

Den jobbigaste delen av komposttillverkningen är utan tvekan att sönderdela barken. En riktigt stor hovtång fungerar bra. Målet är att sönderdela barken till 1 – 3 cm stora bitar. Undersöker du dessa bitar noggrant upptäcker du att de från några sidor är liksom randiga, jag tror detta, likt årsringar på en trädstubbe, har med olika tillväxthastighet att göra. Det är relativt enkelt att dela dessa bitar, med hjälp av en kniv, i tunnare skivor från just en sådan sida. Du märker snart att ju färskare bark desto svårare att sönderdela, å andra sidan ju mer nedbruten barken är desto fortare omvandlas den till jord när den väl hamnat i orkidékrukan.

Hur stora barkbitarna ska vara beror på hur tjocka rötter orkidén har, som du tänker plantera. Generellt är det så att ju smalare rötter desto mindre barkbitar. Som exempel betraktar jag rötterna tillhörande en storblommig *Phalaenopsis* som mycket tjocka och här väljer jag stora barkbitar med en diameter på 2 cm gärna upp mot 3 cm. För en orkidé med riktigt smala rötter som t.ex. *Oncidium ornithorhynchum* använder jag bitar omkring 5 mm stora. När du delat klart placerar du bitarna i ett durkslag och genomspolar dem ordentligt med vatten. Det är kan nog vara viktigt att alla småpartiklar och ev. barkdamm avlägsnas, vilket annars bidrar till att göra komposten mer kompakt.

Färdig bark, både grov och fin, kan oftast köpas från kommersiella orkidéodlare och handlare.

Mossor

Det finns flera arter av björnmossor men det är den stora björnmossan (*Polytrichum commune*) du ska leta efter, där varje enskild individ kan vara upp emot 40 cm lång. De växer i stora tuvor på granskogens fuktigaste platser ofta tillsammans med vitmossa. Du hittar inte denna björnmossa ute på högmyrar, snarare i områdena runt myrarna, i den blötare s.k. laggen. Har du väl hittat denna björnmossa hittar du också i regel den vitmosseart som jag brukar använda. Det finns troligen omkring 35 vitmossearter (*Sphagnum*) i Sverige och jag vet andra odlare som hellre föredrar stora tätvuxna arter. Jag tror inte det spelar så stor roll vilken vitmossa du väljer, alla arterna är bra på att hålla mycket vatten.

Förväxla bara inte vitmossa med fönsterlav. Kring juletid kan du köpa plastpåsar innehållande fönsterlav att ha i adventsljusstaken men på påsen står det vitmossa. Helt fel. Vitmossor är i regel gröna som alla andra mossor. Är du osäker så titta i en bok om mossor.

Jag använder endast den övre gröna delen av mossan eftersom de nedre delarna redan är nedbrutna till olika grad. Dessa klipptes med sax i längder om 1 till 3 cm allt beroende på tjockleken av orkidéns rötter. Samma förhållande gäller här som för storleken på barkbitarna. Genomspola också både den nedklippta björnmossan och vitmossan i ett durkslag, gärna med så hett vatten som möjligt. Detta minskar risken att framförallt små glupska sniglar följer med in i orkidékomposten.

Blandningen

Då var det dags för själva sammanblandningen av barkbitar, nedklippt björnmossa och vitmossa. Jag brukar ta en del barkbitar och en del björnmossa. Detta är detsamma som två lika stora högar av bark respektive björnmossa. Sammanblandningen är lite besvärlig då barkbitarna lätt hamnar underst och inte gärna fördelar sig jämnt i den betydligt fluffigare björnmossan.

Undvik att knåda, trycka eller på annat sätt deformera materialet.

Till denna blandning av tallbark och björnmossa tillsätter jag nu nedklippt vitmossa. Vitmossa är som redan påpekats duktig att hålla kvar vatten, så mängden vitmossa i komposten kommer att påverka tiden mellan vattningarna av orkidéerna. Nu tangerar vi en av de mest centrala frågorna när det gäller orkidéodling; När är det dags att vattna? Du måste låta komposten i krukans centrala delar få tid att torka upp så att den bara känns lätt fuktad, innan du vattnar igen.

Enklast avgör du detta genom att sticka ned pekfingeret i krukkomposten och känna efter.

Genom att variera mängden vitmossa har du också möjlighet att ta hänsyn till om orkidén du ska plantera föredrar en lucker eller mer tät kompost, där t.ex. *Paphiopedilum* gärna vill ha lite

mer vitmossa i komposten. Tänk också efter hur ofta du själv är beredd att vattna; varje dag eller två gånger i veckan? I mitt och **de** flesta av mina orkidéers tycke är ett vattningsintervall mer än två gånger i veckan för mycket, då har komposten blivit för porös. Jag brukar använda en halv till en fjärdedels hög med nedklippt vitmossa, men som sagt här finns utrymme för eget experimenterande.

Andra material

Andra material som barken kan blandas med är t. ex. ormbunksrötter istället för björnmossa, grovfibrig torv istället för vitmossa, samt dessutom torra boklöv och små bitar av träkol. Du kan också blanda in små bitar eller kulor av frigolit i komposten. Frigolit tar inte upp något vatten och bryts inte ned. Med frigolit i komposten kommer luckerheten att öka (lättare för luft att tränga in) och denna egenskap bibehålls i viss mån även när komposten börjat brytas ned. För komposten kommer förr eller senare att bli så pass nedbruten att den alltmer liknar jord. I jord ska vi inte plantera orkidéer så nu måste det vara hög tid att omplantera. Jag ber att få återkomma med omplanteringen i ett senare avsnitt.